

Марисюк К.Б.,

асистент кафедри кримінального права та кримінології юридичного факультету Львівського національного університету імені І. Франка

КОДИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА КАНАДИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

З прийняттям нового Кримінального кодексу України ще більшого значення набуває вивчення історичного та теоретичного досвіду нашої держави та найрозвинутіших країн світу у цій сфері. Чи не найбільш характерною у цьому плані є Канада.

Дослідженню означеної проблеми присвячено праці багатьох канадських правників та істориків, наприклад, Ф. Лару, Д. Брауна, Д. Флаєрти, А. Маклеода, Д. Перье, Д. Стюарта та ін. Однак їх дослідження носять лише вузькотематичний характер. Так, Д. Браун присвячує свої праці питанням зародження кримінального права на території Канади. А. Маклеод звертається до періоду перегляду канадського кримінального законодавства. Інші дослідники, наприклад, Д. Перье, Д. Стюарт та ін., присвячують свої дослідження або питанням канадського права загалом, або ж інститутам кримінального права у досліджуваній період.

У зв'язку з цим, основним завданням статті є дослідження розвитку кримінально-правових інститутів з моменту зародження кримінального права на території Канади, і закінчуючи сьогоденням.

З часу англійського завоювання основні сфери канадського суспільного життя врегульовувались приписами та традицією метрополії. Проте запровадження англійського права не відбулось у Канаді легко та безболісно. Заплутаність норм та різний час їх введення в життя викликали ряд практичних наслідків, та, в кінці кінців, в 1892 році привели до рішення про створення першої кодифікації на території нинішньої Канади, якою виявилась кодифікація кримінального права. Для обрання саме цієї сфери було багато причин, основна з яких базувалась на величезній розбіжності між матеріальними та процесуальними нормами кримінального судочинства у різних провінціях та на різних територіях. Так, Нова Шотландія у розглядуваний час користувалась законами 1497 року, які були, наприклад, відносно м'якими щодо застосування смертної кари. Нижня Канада, навпаки, застосувала сурові страти лише у 1763 році. Проте, жорстокість законів Нижньої Канади значно зменшилась після об'єднання Нижньої та Верхньої Канади у 1841 році, що пояснюється небажанням жителів Верхньої Канади змінювати свої кримінальні закони на більш жорсткі, оскільки останні включали лише 11 злочинів, за вчинення яких могла застосовуватись смертна кара.

Безсумнівно, що бажання уніфікувати норми як кримінального права, так і процесу, було одним із визначальних і при формулюванні положень Акта про Британську Північну Америку 1867 року. Відтак, стаття 91 (27) надавала виключне право Парламенту Канади щодо всіх питань "... кримінального права, за виключенням організації судів кримінальної юстиції, але включаючи судівництво у кримінальних справах..."

Перший після конфедераційний парламент швидко навчився використовувати владу, яку йому було передано цією нормою. Сто десять кримінальних законів колоній було скасовано, 19 - введено в дію. Законодавчі органи провінцій в результаті таких дій втратили право в подальшому приймати нові кримінальні закони, проте це не означає, що їм на зміну відразу прийшло федеральне законодавство. Деякі з місцевих законів не було скасовано аж до 1955 року.

З усіх недоліків англійського кримінального права найбільшим була його незрозумілість. Часто важко було дізнатись, які закони діють, а які ні, яких законів треба дотримуватись, а яких ні. Одна з причин такої незрозумілості полягала у тому, що англійські закони у той час офіційно не публікувались. Законодавці й самі часто не могли точно визначити, які ж закони в дійсності діють в цей момент. Загальне право також заважало внесенню ясності у діючі закони, оскільки воно складалось з великої кількості рішень судів, які було важко систематизувати.

Першу спробу реформи кримінального права у Англії можна окреслити рамками 1811 – 1824 років. В результаті публікації законів вже в 1926 році вийшов збірник законів щодо відповідальності за крадіжки, до якого ввійшли положення 20 старих і дуже заплутаних законів у цій сфері. В результаті кропіткої роботи до 1830 року більше половини кримінальних законів було об'єднано у тематичні збірники.

У 1830 році лорд-канцлер Генрі Брухем уповноважив декількох відомих юристів розглянути можливість об'єднання всіх кримінальних законів в єдиний збірник. Ця робота з того часу велась постійно, хоч і повільно, та призвела до подання до Парламенту проектів матеріальних (1843 р.), а 1845 році – процесуальних норм майбутнього Кримінального кодексу. Проте, потрапивши під суттєвий опір, ці проекти притримувалися аж до серпня 1877 року, коли їх було передано у руки Джеймса Фітцджереймса Стефена [6, с. 197 – 198].

До того часу, як його уповноважили розробити проект Кримінального кодексу, Стефен вже присвятив багато уваги та часу кримінальним законам та був відомим науковцем у сфері кримінального права. Він написав значну кількість кримінальних законів Індії, знаний Довідник з кримінального права, а пізніше написав детальну історію англійського кримінального права. Він енергійно взявся до роботи та, використовуючи свій Довідник, завершив роботу над проектом кодексу вже в жовтні.

На жаль, ні Стефен, ні замовник проекту, генеральний прокурор Джон Холкер, не звернули належної уваги на політичну підтримку Кримінального кодексу, зосередившись в першу чергу на змісті норм. Члени парламенту були обурені тим, що запропонований проект суперечить писаним законам, підозріло віднеслись і до деяких змін, викладених у ньому.

Під тиском парламентарів, схвалення закону було відкладено та направлено до комісії, членом якої був Стефен. У квітні 1879 року комісія внесла ряд змін та представила новий проект кодексу. Через деякий час, після дебатів відносно нового кодексу, під час яких опозиція знов протестувала проти тих самих недоліків, що і раніше, але ще з більшим завзяттям, парламент було розпущено, уряд Дізраелі склав свої повноваження, а Кодекс надовго зник з британського політичного небозводу.

Невдача при створенні Кримінального кодексу в Англії викликала й свій відгук в Канаді. Остання розуміла необхідність посилення національних законів, відтак наприкінці 1880-х років генеральному прокурору та майбутньому прем'єр - міністру Канади Джону Томпсону було запропоновано розробити проект Кримінального кодексу Канади. Томпсону сподобалась ця ідея і він почав широкі переговори з Джорджем Бурбіджем з Нового Брансуїка.

Бурбідж у 1884 році вже пропонував перший оглядовий проект кодифікованого збірника канадських кримінальних законів на основі англійської версії Стефена, таким чином, ця робота була йому близька та знайома. Враховуючи доповнення Томпсона, Бурбідж за допомогою Роберта Седжвіка та Чарльза Мастерса приступив до розробки законопроекту кримінального кодексу.

Проект кодексу було внесено в Парламент в 1891 році, а трохи змінену версію було повторно подано в 1892 році. Розробники проекту багато взяли з робіт Стефена та проектів, запропонованих ним британському парламенту, але їх версія не була абсолютною копією цих

документів. З 530 матеріальних статей лише 209 були взяті з проекту Стефена, в той час, як 321 були продиктовані канадською законодавчою практикою або були абсолютно новими. Щодо процесуальних норм, то всього 81 з 475 статей було запозичено з проекту Стефена [4, с. 24].

Томпсон як мудрий парламентський тактик добре розумів помилки Стефена та Холкера, які були допущені ними у британському парламенті. У його законопроекті, наприклад, ні слова не було сказано про анулювання норм загального права. Випадково чи закономірно, але надрукований 300-сторінковий законопроект було прийнято таким чином, що члени парламенту на момент другого читання навіть не мали копій його тексту. У вишуканій промові Томпсон між іншим зазначав, що в основу нового законопроекту покладено проект британського Кримінального кодексу, применшивши таким чином роль канадських розробників та продемонструвавши свою схильність до збереження загального права.

Законопроект витримав декілька критичних зауважень з боку комісій, де він вивчався розділ за розділом. Томпсон же зайняв позицію не суперечити їх рішенням комісій та погоджувався з будь-якими поправками, наприклад щодо визначення поняття підбурювання до бунту або обмеження ролі присяжних.

Проте у Сенаті Томпсон не зміг належно захистити свій законопроект, де він зазнав важких нападів. Один із представників опозиції, сенатор Скот, що детально досліджував законопроект, таким чином характеризував зміни, які привнесе законопроект:

“Вперше в нашій історії Парламент . . . відходить від використання слів Англія, Великобританія та Ірландія – слів, які з’явилися з давніх часів щодо таких важливих питань, як кримінальне право. Ми маємо багато дослідників кримінального права, які відбирали та висвітлювали рішення відомих суддів, і саме ці рішення нині лежать в основі наших законів. Якщо цей законопроект буде прийнято, багато знань та досвіду минулого залишаться в стороні. Замість того, щоб випустити посібники, які б окреслили поняття та особливості найбільш важливих злочинів, таких як вбивство, опублікувати замітки відомих практиків, в першу чергу – суддів, які виробили певні принципи реалізації кримінальних норм на підставі великого особистого досвіду на протязі багатьох віків, ми будемо приймати наш кодекс та досліджувати мовні розбіжності, що використовуються в наших законах, які ми збираємось розглядати. . .” [1, с. 144]

Хоча сенатора Скота й було призначено членом об’єднаного комітету з розробки проекту Кримінального кодексу, йому не вдалося схилити всіх членів Сенату на свою сторону. Можливо, це трапилось тому, що його колеги недостатньо йому довіряли, або, можливо, тому, що його зауваження були просто запізними. В будь-якому випадку, законопроект вижив, отримав урядове схвалення 9 липня 1892 та набув чинності 1 липня 1893 року.

Проте, яким би ідеальним не був нормативний акт, зі сплином певного часу він потребує неминучого перегляду та вдосконалення. Саме так і трапилось з вищезгаданим Кримінальним кодексом Канади.

Королівську комісію з перегляду Кримінального кодексу було організовано згідно з актом 3 лютого 1949 року. Комісії мав допомагати відповідний комітет. Членів Королівської комісії було змінено 10 травня 1951 року. Перед новоствореною комісією 1951 року було поставлено такі завдання:

- (а) переглянути невизначені та нечіткі статті;
- (б) прийняти єдину мову;
- (в) видалити законодавчі неузгодженості та недоліки;
- (г) реформувати статті та розділи;

- (д) спростити деякі положення через видалення або об'єднання статей;
- (е) у відповідності до рішення Комісії з перевірки законів видалити статті, що вже увійшли в інші закони;
- (ж) спробувати створити кодекс виключно кримінальних законів;
- (з) підвищити ефективність процедурних поправок, а також рівень реалізації кримінальних законів.

Між 1949 та 1951 роками Королівська Комісія обмежилась лише рішеннями щодо свого вкладу у вирішення поставлених завдань. Комітет, що допомагав комісії, провів 12 засідань, кожне з яких тривало один тиждень. Коли Королівську комісію було повторно створено у травні 1951 року, законодавці вже були морально готовими до початку законопроектної роботи. Процес проектування почався в середині літа 1951 року. Комісія збиралась на період в один тиждень у вересні, жовтні та листопаді 1951 року для обговорення статей проекту по мірі того, як вони вироблялись. Комісія представила свій переглянутий проект кодексу разом з короткою доповіддю по законопроекту міністру юстиції 22 січня 1952 року.

Деякі результати законотворчого процесу висвітлені в словах міністра юстиції Канади, який ще у 1948 році наступним чином описував своє відношення до ідеї нової кримінальної кодифікації:

“У 1948 році вже ніхто не сумнівається у потребі внесення змін до Кримінального кодексу. Проте це не так легко зробити, оскільки пропозиції до кримінального законодавства, висловлені протягом останніх 56 років, мали такі серйозні вади, як розбіжності в термінології, неоднозначність тлумачення багатьох положень, а то й просто неясність висунутих ідей. Було й багато прогалин у законодавстві. Іноді важко було знайти статтю, навіть знаючи сферу пошуку, оскільки деякі норми були розташовані у розділах, які не мали ні найменшого відношення до досліджуваної проблеми. Що було ще більшою проблемою, значна частина положень дублювалась та повторювалась. Цей стан законодавства й створював серйозну незручність як для практиків, так і для науковців, а часом – і для законодавців.

Окрім того, Кримінальний кодекс Канади 1892 року через 50 років не враховував змін у чисельності населення, які мали місце між 1892 та 1948 роками.”[4, С. 6]

Міністр юстиції вніс до Палати громад на обговорення проект комісії та її доповідь лише 7 квітня 1952 року. 12 травня 1952 року він погодився на внесення проекту Кримінального кодексу до Сенату під назвою “Законопроект Н-8 “Акт щодо Кримінального права”. 13 травня 1952 року законопроект було передано до Сенату на друге читання та скеровано до Постійної комісії Сенату з банківських справ та торгівлі для подальшого вивчення. З 15 травня до 20 червня ця сенатська комісія вивчала законопроект, після чого повернула назад до Сенату з висновком про те, що вона не має достатньо часу, щоб зробити остаточні висновки по законопроекту до кінця поточної законодавчої сесії.

Протягом літа 1952 року законопроект Н-8 було розглянуто міністерством юстиції з точки зору питань, що були підняті на слуханнях комісії Сенату, а також зауважень, отриманих від громадян та організацій. В листопаді 1952 року парламент знов зібрався та розглянув проект Кримінального кодексу. Після цього, його знову було скеровано до Сенату під назвою “Законопроект О” та знову передано до Постійної комісії з банківських справ та торгівлі, яка складалась з тих же сенаторів, що й минулої весни. 17 грудня 1952 року Сенат схвалив законопроект з рядом поправок.

В січні 1953 року законопроект було передано до Палати громад, а точніше – до її спеціальної комісії, яка складалася з 17 членів, більшість з яких були законодавцями; до її складу також входив міністр юстиції Канади Стюарт Гарсон. Спеціальна комісія провела 37 засідань, досліджуючи переданий їй законопроект стаття за статтею. Вона також заслухала усні звернення громадян та отримала декілька письмових резюме. В травні 1953 року спеціальна комісія представила свою доповідь та свої рекомендації щодо можливих поправок.

На жаль, парламентського часу було недостатньо для того, щоб повністю розглянути законопроект перед перервою в роботі Парламенту в червні 1953 року. Саме влітку цього ж року було призначено й чергові вибори. На щастя для проекту Кримінального кодексу, ліберальний уряд залишився при владі. У грудні 1953 року Парламент знову було скликано. Одним з його найголовніших завдань був розгляд переробленого проекту Кримінального кодексу, який тепер носив назву законопроект С-7.

Цього разу законопроект С-7 не передавався ні до спеціальної, ні до постійної комісії, оскільки Палата громад взяла на себе обов'язки вивчити весь законопроект речення за реченням, як це раніше робили комісії. Цей процес тривав з початку січня до середини квітня 1954 року. У травні 1954 року законопроект остаточно було узгоджено Палатою громад та скеровано до Сенату. Його знову було спрямовано до Комісії Сенату з банківських справ та торгівлі. В червні 1954 року ця комісія подала свої висновки, а Сенат схвалив запропонований законопроект з деякими незначними поправками.

Далі законопроект повернувся до Палати громад, де він отримав остаточне схвалення 15 червня 1954 року. Королівську санкцію було отримано 26 червня 1954 року. Перероблений Кримінальний кодекс вступив в дію 1 квітня 1955 року. Норми у новій кодифікації 1955 року розташовувались практично так само, як і в попередній. Новий кодекс складався з 26 розділів, що було на 2 більше, ніж у попередньому. Правда, це не означало, що всі норми тепер розташовувались більш логічно. Проте було більш чітко розроблено загальну структуру кодексу, який розпочинався із загальних положень щодо злочинів, далі викладався перелік кримінально-караних діянь, після чого йшли процесуальні положення. Закінчувалося все процесуальними формами. Розділ I розкриває поняття злочину, його ознаки та характеристики, а також які діяння не є злочинами, хоч і є суспільно-шкідливим, а також, які діяння взагалі не є караними. Розділи II – XI містять характеристику окремих складів злочинів. Так, розділ II охоплює злочини проти порядку управління. Розділ IV стосується злочинів, пов'язаних з сексуальними посяганнями, посяганням на громадську мораль, а також поведінкою, яка посягає на громадський порядок. Розділ X охоплює злочини, які мають відношення до грошового обігу.

Наступні розділи стосувались процесуальних питань. Так, розділ XII закріплює юрисдикцію судів, які мають право розглядати кримінальні справи. Розділи XIII та XIV окреслюють положення, пов'язані з розшуком та затриманням підозрюваних. Розділи з XV до XVII стосуються попереднього та судового розглядів кримінальних справ з присяжними та без них. Розділ XVIII встановлює порядок звернення до суду. Розділи XIX – XXII окреслюють порядок допиту свідків, а також питання превентивного затримання суспільно-небезпечних злочинців. Розділ XXIII стосується застосування надзвичайних кримінально-процесуальних заходів, справ, які виникають зі звичаєвого права, спірної підсудності і т.д. Розділ XXIV стосується розгляду справ із сукупністю злочинів. Розділ XXV містить перехідні положення і вносить відповідні зміни до інших актів, що діють в сфері кримінального права. Останній розділ містить зразки основних кримінально-процесуальних документів.

Новий кодекс є значно коротшим від попереднього. Він містить всього 753 статті, в той час як кодекс 1892 року в останні роки свого існування містив понад 1100 статей. Новий кодекс займав всього 289 сторінок у Щорічних статутах 1953 – 54 років, у той же час як старий займав аж 418 сторінок у Виправлених статутах 1927 року; і це при тому, що формат сторінок є ідентичним. Цього скорочення вдалося досягти головним чином завдяки об'єднанню норм, а також завдяки скасуванню положень, що втратили чинність чи дублюються [3, с. 10 – 11].

Всенародне захоплення пошуками “справедливого суспільства” викликало необхідність в реформі законодавства в більш широкому соціальному напрямку, ніж просто його перегляд. В 1969 році у своїй доповіді Канадська комісія з поправок запропонувала уряду створити Королівську комісію для проведення повного і детального вивчення канадських законів з кримінального права.

Парламент створив Комісію з реформи законодавства у 1971 році. Одне із її завдань полягало в тому, щоб здійснити детальний перегляд кримінального та процесуального законодавства. Комісія провела кропітку роботу, представила багато доповідей та робочих матеріалів з вищевказаних питань.

Наприкінці 1970-х років значно зросла незадоволеність темпами проведення реформи канадського законодавства. Ця незадоволеність вперше проявилась у двох критичних виступах у парламенті в 1977 році. Підкомісія з виправної системи в Канаді (під керівництвом Марка МакГугана) критикувала уряд за неспроможність виробити узгоджену політику у кримінальній сфері та рішуче просила уряд зробити це якнайшвидше. Цього ж року голова Комісії з реформи законодавства Ентоні Ламер виступив з промовою на Канадському конгресі з криминології та змін у законодавстві. Ламер підтримав критичні зауваження парламентської підкомісії та відстоював мораторій на всі законодавчі реформи щодо кримінального права, доки уряд не виробить відповідну політику проведення цих реформ. Разом ці два виступи продемонстрували засудження підходу уряду до реформи кримінального законодавства.

До 1979 року застарілі закони все більше викликали зростаючу незадоволеність законодавством. Доповіді Комісії з реформи законодавства примусили міністра юстиції Джакуса Фліна, що обіймав цю посаду у короткотерміновому уряді Кларка, оголосити про те, що необхідно провести фундаментальний перегляд Кримінального кодексу. Майже через рік на конференції федеральних та провінційних міністрів юстиції було запущено процес перегляду канадського кримінального законодавства. Напевно саме тоді вперше федеральні та провінційні уряди разом погодились на детальну реформу кримінального законодавства Канади.

Перша стаття урядового плану з перегляду кримінального законодавства містила вислів, що “індуктивна модель” реформи кримінального законодавства через спеціальні зміни до існуючого кодексу є приреченою. Замість цього, перегляд кримінального законодавства буде проводитись під зобов'язанням уряду систематично реформувати закони на базі поточного законодавства. План запропонованої реформи складався з трьох етапів. Перший з них було присвячено первинному дослідженню та розробці політики, що повинна була зробити Комісія з реформи законодавства. Другий етап полягав у розробці політики уряду, де останній на підставі результатів роботи комісії мав прийняти рішення, які матеріали мають передаватися на законодавчий етап. Третій етап включав розгляд проектів запропонованого законодавства парламентом та введення його в дію. За цією схемою детальний перегляд всіх канадських кримінальних законів повинен був завершитись до 1987 року.

У період 1979-1982 років конституційні зміни в країні, в першу чергу – прийняття та введення в дію Конституційного акта 1982 року, чітко відобразились й на перегляді кримінального законодавства, оскільки в ці роки вдалось лише частково досягти якихось позитивних зрушень в напрямку кримінальної реформи. В 1982 році у відповідь на новий заклик до прискорення перегляду кримінального законодавства, тодішній міністр юстиції Канади Жан Кретьєн опублікував доповідь під назвою “Кримінальне законодавство в канадському суспільстві” (1982 р.), яка чітко визначила напрямки, цілі та принципи розвитку системи кримінального правосуддя, а також його основні сучасні проблеми.

Як би то не було, але уже у 1983 році знову було звернуто увагу до ідеї “прискореного” перегляду кримінального законодавства. Паралельно з цим на небачений до цього рівень піднялася діяльність Комісії з реформи законодавства. У період 1984-1987 років вона випустила Самостійний Кодекс Кримінального Права. У 1988 році ця ж комісія опублікувала доповідь щодо основних принципів перегляду процесуальних норм, а в 1991 році - свою першу версію Процесуального кодексу.

Проект вищезгаданого Кримінального кодексу складався з Загальної частини, де було поміщено основні правила реалізації кримінально-правових норм, та з Особливої, де містились склади окремих злочинів. Загалом же кодекс складався всього з 200 статей. Якщо ж говорити про конкретних розробників кодексу, то він став результатом роботи в основному двох професорів - Жака Фортина з Монреальського університету та Патріка Фіцджеральда з Карлтонського університету. Вони розробили попередні робочі матеріали, які пізніше було надіслано на розгляд консультантів – суддів, адвокатів, прокурорів, представників провінційних та федеральних урядів та науковців всієї країни [1, с. 4].

Загальна частина, що була запропонована Комісією з реформи законодавства, пізніше стала предметом обговорень і за кордоном.

На протязі 1990-1992 років Річард Пек з Ванкувера енергійно керував Асоціацією Адвокатів Канади (ААК), до якої входили юристи з усієї країни. Ця Асоціація представила на обговорення матеріали та опублікувала власну 190-сторінкову версію Загальної частини.

Другий перегляд проводився підкомісією Постійної комісії з юстиції згідно рішення міністра юстиції Дуга Льюїса від 28 травня 1990 року. Комісії було передано різноманітними документами, підготовлені міністерством юстиції та консультантами Комісії з реформи законодавства. Ці документи дозволили визначити спірні питання та порівняти альтернативні пропозиції, а також дослідити, яким чином вирішуються аналогічні питання в Великобританії, США, Новій Зеландії та Австралії.

З травня до грудня 1992 року Комісія отримала велику кількість листів та заслухала велику кількість консультантів. Це був процес дійсного публічного обговорення, який пройшов майже без опору. Найбільш цікаво, що єдина опозиційна пропозиція надійшла від аспіранта.

В лютому 1993 року підкомісія опублікувала детальну доповідь щодо перегляду Кримінального кодексу з 22 принциповими рекомендаціями. Там же містилися й різні принципові погляди на інші питання.

28 червня 1993 року, якраз перед конференцією щодо реформи кримінального права, що носила назву “100 років Кримінального кодексу”, в доповіді міністерства юстиції було представлено так звані “Білі сторінки щодо Загальної частини Кримінального кодексу”. Там же було висловлено пропозиції щодо змін до нього. Цікавим було те, що більшість пропозицій, які відображали нове мислення в міністерстві юстиції, часто мали мало спільного з попередніми пропозиціями Комісії з реформи законодавства, Асоціації Адвокатів Канади та парламентської підкомісії [1, с. 5].

2 лютого 1994 року, під час правління ліберального уряду, декілька юристів-науковців були запрошені до Оттави для “тематичної консультації” з приводу “Білих Сторінок”. Запрошення означало явну зацікавленість нового міністра юстиції Алана Рока у детальному обговоренні потенційних змін, висловлених у “Білих Сторінках”.

Автори багатьох доповідей, підготовлених для цієї консультації, дуже критично ставилися до “Білих Сторінок”, а ААК, що внесла пропозицію, не змогла належним чином відстояти “Білі Сторінки”. Відтак, консультація розвіяла останню надію на прийняття нової Загальної частини Кримінального кодексу.

Справу було продовжено наступним міністром юстиції Анні МасЛелан, яка таким чином висловила своє ставлення до розробки нової Загальної частини: “...В мої повноваження не входить детальний перегляд Загальної частини Кримінального кодексу. Я намагаюсь сконцентрувати свою енергію на обмеженій кількості питань... Я хочу почати консультації у найближчому майбутньому щодо можливих змін до законів про самооборону, захист власності, враховуючи рекомендації до реформи, поміщені в доповіді Ратушного...” [6, с. 192 – 218]

Під доповіддю Ратушного 1997 року прийнято розуміти суддівський запит щодо перегляду справ жінок, які були заарештовані за вбивство, для визначення того, чи можуть вони розраховувати на пом’якшення вироку, якщо їх дії являли собою самооборону від насильства. Доповідь також містила пропозиції щодо основних змін до закону про самооборону та законів, що визначали відповідальність за вбивство. Проте, хоч консультації уряду й проводились, але жодного законопроекту так і не було схвалено.

Відтак, у розглядуваний період Канаді так і не вдалося повністю завершити кодифікаційну роботу у сфері кримінального права. Положення ж діючого Кримінального кодексу часто є застарілими і не відповідають існуючим реаліям.

У зв’язку з актуальністю та важкістю розглядуваної теми, необхідним є й подальше дослідження окреслених у статті питань, особливо періоду виникнення та формування кримінального права на території нинішньої Канади, а також перспектив подальшої кодифікаційної та законодавчої роботи в галузі кримінального права цієї держави.

Література

1. Brown D.H. *The Genesis of the Canadian Criminal Code of 1892*. – Toronto: Osgoode Society, 1989.
2. Flaherty D.H. *Essays in the history of Canadian Law*. – Toronto: University of Toronto Press, 1981.
3. MacLeod A.J. and Martin J.C. *The Revision of the Criminal Code // The Canadian Bar Review*. – 1955. – Vol. XXXIII.
4. Pink J.E., Perrier D.C. *From crime to punishment*. – Scarborough: Carswell – Thomson Canada Limited, 1997.
5. Stuart D. *Canadian Criminal Law: A Treatise*. – Scarborough: Carswell – Thomson Canada Limited, 2001.
6. Stuart D., Delisle R., Manson A. *Towards a clear and just Criminal law: A Criminal reports forum*. – Scarborough: Carswell – Thomson Canada Limited, 1999.